

(21)

KUR'ÂN-I KERÎM'DE SEMİTİK KÖKENLİ ÖZEL İSİMLER Yrd. Doç. Dr. İbrahim USTA²⁷⁸

ÖZET

İnsana verilen içgüdü, merak ve öğrenme yetisi sayesinde seslerin oluşumuyla başlayan dil serüveni, sırasıyla harflerin icadı ve alfabelerin gelişimine kadar devam etmiştir. Gerek coğrafi ve gerekse fiziki bir takım sebeplerden dolayı değişik isimler alan diller, tarih boyunca birbirlerinden etkilenmişlerdir. Bu etkileşimin başında birbirlerinden alınan ödünç kelimeler gelmektedir. Bu alışveriş neticesinde ödünç alınan kelimenin kökü bazen tamamen değişirken, çoğu zaman köklerini bir şekilde belli etmektedirler. Bu çalışmada Kur'an-ı Kerim'de bulunan yabancı kökenli özel isimler incelenmiş, bu sayede Sâmî dilleri arasındaki iletişim gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sami dilleri, Arapça, Özel isimler.

ABSTRACT

(SEMITIC ORIGINATED PROPER NOUNS IN THE QUR'AN)

Thanks to the human instinct, curiosity and ability to learn language, the language adventure begins with the formation of sounds, letters respectively, and continued until the invention and development of alphabets. Languages that take some different names due to a number of physical reasons, both geographically and physically influenced each other throughout history. At the beginning of this interaction words borrowed from each other come firstly. While sometimes the root of these words borrowed completely changed as a result of this shopping, they often have their roots in a certain way. This study examined proper nouns of foreign originated in the Quran, so communication was observed between the Semitic Languages.

Keywords: Semitic languages, Arabic, Proper nouns.

GİRİŞ

İnsanoğlunun dünya serüveni ortak atası olan Hz. Âdem'le birlikte başlamış, o günden bu güne kadar hayatını kolaylaştıracak birçok buluşa imza atmıştır. Karnını doyurabilmek için tarım, ziraat, hayvancılık gibi alanları öğrenip geliştirirken, yön bulmak için pusulayı, zamanı belirlemek için takvim ve saati, alışverişini rahat sağlayabilmek için parayı, eşyalarını taşımak için tekerleği ve sonra arabayı, kendisini ifade edebilmesi ve insanlarla anlaşabilmesi ise için yazıyı, yazdıklarını ölümsüzleştirmek ve diğerlerine ulaştırmak için ise kâğıt ve matbaayı icat edip geliştirmişlerdir. İnsanoğlunun icatları arasındaki en önemlisi hangisidir sorusunun cevabı elbette ki yazı olacaktır. Zamanla dünyanın farklı bölgelerine yerleşen insan gurupları gerek coğrafi etkilere bağlı olarak, gerekse bilim, kültür ve medeniyet seviyelerine göre bir takım diller icat edip geliştirmişlerdir. İnsanlar arası en önemli iletişim aracı olan dil kaynak ve yapı bakımından olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Dilleri kaynak bakımından incelediğimizde karşımıza bu dil guruplarının ses, yapı ve söz dizimi açısından birbirleri ile olan akrabalıları ortaya çıkmaktadır. Buna göre Hint-Avrupa, Sâmî, Çin-Tibet, Bantu ve Ural-Altay dil aileleri gibi temel dil gurupları oluşturulmuştur. Dilleri yapı bakımından

²⁷⁸ - Yard. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi.

incelediğimizde ise; tek heceli, eklemeli, bükümlü ve kaynaşık dil aileleri şeklinde bulmak mümkündür. Konu dışına çıkılacağı için diğer dil gruplarını incelemeyen, sadece Sâmi dilleri hakkında bilgi verilmesi düşünülmüştür.

Arapça	İbranice	Arapça	İbranice	Süryanice	Habeşçe	Asurca
Lubb/kalp	lēḅ	lebbā	leb	libbu	---	jēḅ
Lisān/dil	lāšōn	leššāne	lesān	lišānu	ilēs	lēs
Mi'etun/yüz	mē'ā	mā	me't	mē	---	---
İtnān/iki	šenayim	tren	---	šina	sin	sinē
Mā'/su	may	mayyā	mayyā	mu	aman	māw
yesma'u /duyuyor	yišma'	yašma'	yesma'	išmē	---	---

Adını Nuh'un oğulları olan Ham ve Sam'dan almış olan Sâmi dilleri, Güney-batı Asya'dan Kuzey-doğuya kadar uzanan coğrafi alanlarda konuşulan dillerdir. Başka bir ifade ile Sâmi dilleri Arap yarımadasının kuzeydoğusundaki Bâbil'den güneybatısındaki Etiyopya'ya, batıdan Cezayir ve Tunus, kuzeyden ise Anadolu'ya kadar uzanan bir coğrafyaya ait dil grubu olup, içerisinde Arapça, İbranice, Süryanice, Aramice, Amharikçe, Berberice, Etiyopyaca (ge'ez) ve ismini saymakta zorlandığımız 46 ayrı dili ve yaklaşık 270 milyon tarafından konuşulan dil ailesine verilen isimdir. Müslüman Arap fetihleri sonucunda, Kuzey Afrika'da ve geçici olarak İspanya'da ve Güney Avrupa'nın diğer kısımlarında Sâmi bir dil olan Arapça konuşma dili olmuştur.²⁷⁹

Sami dillerinin ortak özelliklerine bakacak olursak, öncelikli olarak bu dillerdeki kelimelerin üç sessiz harften oluştuğunu görmekteyiz. Bunun dışında Fiil çekimleri, ses sistemi, ismin halleri, kök morfolojisi, şahıs zamirleri ve sayılar gibi birçok temel konuda birliktelik mevcuttur. Aşağıdaki tablolarda bunu açık bir şekilde görmek mümkündür²⁸⁰:

Bunun dışında aile fert isimleri, vücut organları, Hayvan isimleri, Dünya ile ilgili terimler, önemli sıfatlar, renkler, dini ve mitolojik terimlerin çoğu Sâmi dillerinde ortak kök ve kullanıma sahiptirler. Aşağıdaki tabloya bakacak olursak:

Arapça	Akadça	İbranice	Habeşçe	Süryanice	Ârâmice
'Umm/Anne	umm-um	'em	'emm	'emmā	'em
'Eb/Baba	---	'āḅ	'eb	'ebbe	'ebā
'Uḏn/Kulak	uzn-um	'ōzen	'ezn	'eḏnā	'uḏnā
Ra's/kafa	rēš-um	rōš	re's	rīšā	rīšā
Kelb/Köpek	kalb-um	keleḅ	kalb	kalbā	kalbā
Yevm/gün	ūm-um	yōm	yām	yavmā	---

Bu girişten sonra asıl konumuz olan Kur'an-ı Kerim'deki yabancı kökenli kelimelere geçebiliriz. Sâmi dillerin en eski ve en değerli dillerinden birisi olan Arapça ve bu dili konuşan Arap milleti, savaş, kuraklık ve diğer iklim koşulları

²⁷⁹ - geniş bilgi için bkz: Eduard Yechezkel Kutscher, A History of the Hebrew Language, The Magnes Press, The Hebrew University, Jerusalem 1984, s. 3.

²⁸⁰ - konu ile ilgili zengin örnek ve açıklamalar için bkz: Hazim Ali Kemaleddin, Mu'cem Müfredat el-Müşterek es-Sâmi fi'Lugati'l-Arabiyye, Mektebetu'l-Âdâb, Kahire 2008, s.33 vs.

gibi zorunlu durumlarda bir yerden başka bir yere göç etmeleri sebebiyle, bir takım kavim ve kabilelerle karşılaşmışlar ve bunun sonucunda dillerin alışverişi başlamıştır. Fasih Mudar ve Yemen lehçesini konuşan Araplar, bir müddet sonra dillerine değişik kelimeler almışlar ve zamanla bu kelimeler Arapçanın ayrılmaz parçaları olmuştur. Her ne kadar elimizde yazılı kaynaklar bulunmasa da, sözlü gelenekten - Müsteşriklerin görüşlerinin aksine- Kur'an'ın indiği dönemde Arapçanın gelişimini tamamlamış ve mükemmel bir dil olduğunu anlamaktayız. Arapçanın olgunlaşma ve gelişim sürecini tamamlama aşamasında Arapça özellikle Farsça, Süryanice ve Arâmiceden çok fazla etkilenmiştir. Bunu Kur'an'daki kelime köklerinden anlamak hiçte zor olmasa gerek. Günümüz Arapça grameri, Süryanicenin ve İbranicenin gramer terminolojisinden izler taşımaktadır. Çünkü Cahiliye döneminde Araplar Arapça yazıyı bilinmemekle birlikte, yazımla ilgili ihtiyaçlarını (Süryani)Hıristiyan yazıcıları kullanarak gideriyorlardı. Yine İslam öncesi dönemde Hıristiyan olan Araplar ve Mekkeli tacirler Süryanice yazı sistemini bilmekteydiler. Kuranın indirilip kitap haline getirilmesi ve Arapça gramerinin şekillenip tekâmül devresini yaşadıkdan sonra bu iki dil ailesi morfoloji ve sentaks olarak kendi yollarına gitmişlerdir. Bu süre zarfında Süryanice Yunan geleneğini, Arapça ise Kuran sayesinde kendi teorisini geliştirmiştir.²⁸¹

DİLLERİN GELİŞİM VE DEĞİŞİMİ

Şüphesiz her dilde olduğu gibi Arap dilinde de yabancı dillerden gelen kelimeler, bu dilin temel özelliklerine göre bir takım değişikliklere uğramış ve ancak bundan sonra bu dilin unsurlarından biri haline gelmiştir. Arapçada kullanılan bir kelimedede lâm-ı ta'rif veya tenvîn gibi dil kaideleri tatbik edilemiyor veya bu dildeki harf ve kalıba uymuyorsa bu tür kelimelere “mu'arrab” kelimelere denilmektedir. Başka bir ifadeyle “mu'arrab” Arapçanın Fâsih bir dille konuşulan dönemlerinden birinde, sözleri hüccet olabilecek Araplar tarafından Arapçalaştırılan yabancı kelimelere denmektedir. Eğer ki bu dile giren kelime son dönemlerde girmişse bu kelimeye “müvelled” ismi verilmektedir. Sözlük manası “yabancı, misafir, sığıntı” gibi anlamlara gelen bu terim olarak, ıstılahta Arapların bilmediği ve Arapça'da bulunmayan kavramları karşılamak için başka dillerden alınan kelimeler için kullanılır. “Dağîl” olarak bilinen en eski kelimeler Sümerce olup Sâmi milletlerin ecdadı kabul edilen Akad'lar aracılığıyla Arapçaya girmişlerdir. Özet olarak söylemek gerekirse: Arapça köklerden türemiş olan kelimelere “müvelled”, Arapçanın gramer ve ses yapısına uyum sağlayarak Arapçalaştırılmış kelimelere “mu'arrab”, Arapçaya girdikten sonra uzun süre asıl hallerini koruduktan sonra Arapçalaştığı halde kendisinde yabancılık eseri kalan kelimelere ise “dağîl” denmektedir.²⁸² Tüm bu giriş ve özet açıklamalardan sonra Kur'an-ı Kerim' de bulunan ve çoğunlukla Sâmi kökenli kabul edilen 54 adet özel isim menşei ve köken olarak alfabetik sırayla incelenecektir. Âdem: Kur'ân-ı Kerim'de 25 defa zikredilen “Âdem” kelimesi, Bazı filolog ve müfessirlere göre arapça “udme”den türemiş olup, ef'al vezninde arapça asıllı bir kelimedir. Udme, beyaz renk ya da siyah-beyaz arası buğday renkli demektir. Bazıları “edîmü'l-arz”dan dan (yeryüzü) yaratıldığı için kendisine Âdem denildiği

²⁸¹ - geniş bilgi için bkz; Mutlu Türkmen, Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'te 'brk', 'sbh' ve 'kds' köklerinin semantik incelemesi, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007 s.111-115.

²⁸² - geniş bilgi için bkz; Selahattin Bulut, Ta'rib ve el-Cevaliki'nin el-Mu'arrab'ı, basılmamış Yüksek Lisans tezi, Konya 2007, s.24. v.s.

görüştüğüdür²⁸³. Mezkûr isim İncil’de de geçmekte olup, (Ahd-i Kadim-Ahd-i Cedid) İbranice “adamah’, toz-kızıl toprak”, Süryanice “sessiz-sakin”, Asurca “döllenmek, üretmek, ekilebilir arazi” manalarına gelmektedir. Kabul edilen görüş bu kelimenin İbranice kökenli olduğudur²⁸⁴.

Āzer: Kur’ân-ı Kerîm’de sadece bir defa zikredilen “Āzer” kelimesi, geleneğimizde Hz.İbrahim’in babası olarak bilinmekle beraber, bir diğer görüşe göre onun amcasıdır. Diğer bir görüşe göre, mezkûr isim aslında bir sıfattan ibaret olup, asıl ismi “Tāreh-Tārah” tır. Asur dilinde “tarāhu” keçi demek olup, Hz. İbrahim babası ile konuşmak istediğinde “Āzer” ismi, diğer durumlarda ise “Tārah” ismini kullandığı iddia edilmiştir. Kelime “Āzer” değil de “Yāzer” olarak kullanıldığında ise manası, tersine çeviren, çalıştıran ve sapık anlamına gelmektedir.²⁸⁵ Bu kelimenin Süryanice veya Farsçadan geldiği iddia edilmekle beraber, kabul edilen görüşe göre kökeni İbranice olan özel bir isimdir. İhtiyar, kınamak, hatalı kişi, bir put ismi, eğri, virajlı gibi manaları vardır.²⁸⁶

Cālūd: Kur’ân-ı Kerîm’de 3 defa zikredilen “Calūt” kelimesi, Amālika krallarından birisinin ismi olup, Tālūt’la girdiği savaşta, Dāvūd Peygamber tarafından öldürülmüştür. Mısır ile Filistin arasında kalan topraklarda yaşamış olan bu kavim, bir rivayete göre Berber ırkının atasıdır.²⁸⁷ İbranice “Golyath'-Goliath-Golyat”, Aramice “Goloūto” asıllı olan bu kelime, köken olarak İbranice olarak kabul edilmiştir.²⁸⁸

Cibrîl: Kur’ân-ı Kerîm’de 3 defa zikredilmiş olan “Cibrîl” lafzı Peygamberlerle Allah arasında elçilik yapan meleğe verilen isimdir. Arapçada “Cebrîl”, “Cebreîl”, “Cebraîn” ve “Cebrāîl” gibi varyantları bulunmaktadır.²⁸⁹ Asurcada “İlu-Gabri” Süryani ve Aramicede ise “Gabriël”, Allah’ın kulu anlamına gelen “Gabri” ve “ēl” kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. İbranice “Gavri - ell” şeklinde kullanılan bu kelime Allah’ın adamı, dostu, gücü, kahramanı gibi anlamlara gelmektedir.²⁹⁰

Dāvūd: Kur’ân-ı Kerîm’de 17 defa zikredilmekte olan “Dāvud” lafzı “Dāvid- Dāwîd” şeklinde İbranice kökenli bir kelime olup, sevimli, sevgili ve Tanrının favorisi anlamlarına gelmektedir. Milattan önce 1000-962 yılları arasında yaşamış olan Davud Peygamber Kudüs kentinin kurucusu ve Süleyman Peygamber’inde babasıdır.²⁹¹

²⁸³ - Fazlullah el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebîl fîmâ fi’l-Lugati’l-Arabiyyeti mine’d-Dahîl, Mektebetü’t-Tevbe, Riyad 1994, c.1 s.112, 137; Ebu Mansur el-Cevālîkî, el-Mu’arrab min Kelamil’l-A’cemi ‘ala Hurufi’l-Mu’cem, Daru’l- Kalem, Dimeşk 1990. s.102.

²⁸⁴ - Samuel Sycz, Ursprung und Wiedergabe der biblischen Eigennamen im Koran, J. Kauffmann, Frankfurt 1903, s.17-18; Arthur Jeffery, The foreign vocabulary of the Qur’an, Baroda 1938, s.51.

²⁸⁵ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.36; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.53; el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebîl, c.1 s.141.

²⁸⁶ - Muhammed Bilasî, El- Mu’arrab fi’l- Kur’ani’l Kerim, Darü’l Kütübi’l- Vataniyye, Bingazi 2001, s.156; el-Cevālîkî, s.134; A. Jeffery, The Foreign Vocabulary, s.54.

²⁸⁷ - Rafael Nahle, Garaibü’l-Luga’l-Arabiyye, Dar el-Meşrik, Beyrut 1986, s.177; Bilasî, El- Mu’arrab, s.194; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.97.

²⁸⁸ - el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebîl, c.1 s.364; el-Cevālîkî, el-Mu’arrab, s.245.

²⁸⁹ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.13; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.100.

²⁹⁰ - Christoph Luxenberg, Die syro-aramäische Lesart des Koran: Ein Beitrag zur Entschlüsselung der Koransprache, Das Arabische Buch, Berlin 2000, s.39; el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebîl, c.1 s.181; el-Cevālîkî, el-Mu’arrab, s.258; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.192.

²⁹¹ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.44-45; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.204; el-Cevālîkî, el-Mu’arrab, s.309.

Elyesa': Kur'ân-ı Kerîm'de 2 defa zikredilmekte olup, Kur'ân'da adı geçen Yahudi asıllı peygamberlerdendir. Uhtûb b. el-'Acûz'un oğlu olduğu iddia edilmiştir. Arapça "ve-si-a" kökünden türeyip; genişlemek, büyümek anlamına gelmekte olduğu iddia edilmekle birlikte, İbranice aslı "Eliša- el-Yeşâ'" şeklinde olup manası, Allahın yardımcı ve destekçi, kurtarıcı Tanrı veya Tanrının kurtardığı anlamları taşımaktadır. İlyas Peygamber tarafından İsrailoğullarına önce halife olarak atanmış, daha sonra kendisine peygamberlik verilmiştir.²⁹²

'Eyyûb: Kur'ân-ı Kerîm'de 4 defa zikredilmiş olan "Eyyub" lafzının "âba-yeûbu" asıllı arapça kökenli bir kelime olduğunu ifade edilmiştir. Buna göre manası, 'tüm hallerde hakka dönen demektir. Eyyub Peygamberin İsrailoğullarından olmayıp, Rum asıllı ve isminin "Eyyûb bin Amos" olduğu ifade edilmiştir. Modern İbranicede "Job" şeklinde okunmakta olup, eski İbranicede "İjob" Âb: dönmek, başvurmak, İll: Tanrı, Tanrıya dönen demektir. İncil'de "Hiob" şeklinde zikredilen ve "Tanrı tarafından sınav edilmiş, metanet ve sabrını koruyan anlamına gelmekte olan "Eyyûb" ismi Batılı filologlardan Robinson'a göre İbranice kökenli olmasına rağmen anlamı kesin olarak bilinmemekte, fakat "Muttaki, dindar, kendisine (Şeytan tarafından) baskı uygulanan" anlamına gelebileceği de eklemiştir.²⁹³

Fir'avn: Kur'ân-ı Kerîm'de 74 defa zikredilmiş olan Firavun lafzı, Amalika krallarına verilen bir lakap olup Eski Mısırca "Perâ-Peraa" mısırca büyük ev, Kıpti dilinde ise timsah demektir. Klasik tefsir kitaplarında Firavun'un asıl isminin Velid b. Mus'ab, Mûs'ab b. Reyyan veya Kantus olabileceği de ifade edilmiştir. Aramice "Fer'ouñ" kökünden Arapçaya girmiş olan bu kelime, İbranicede "Par'ô - Kral", Aramicede halen "Ber-ru'yâ - Mülk sahibi, Hâkim" manasında kullanılmaktadır.²⁹⁴

Hâmân: Kur'ân-ı Kerîm'de 6 defa zikredilmiş olan "Hâmân" lafzı, Firavun'un isteği üzerine Nil nehrinin batısında bulunan Aynu'ş-Şems kentinde (Melle-Meselle) isimli kuleler yaptıran kişidir. "He-ve-me" veya "Hâ-me" asıllı arapça kökenli bir kelime olduğu iddia edilmiştir. Müsteşrikler Kur'an'daki Haman'ın aslında İsa'dan önce beşinci yüzyılda hüküm sürmüş olan Pers Kralı Ahaşveroş'un veziri olan Haman b. Hamdesa ile karıştırıldığını, başka bir ifade ile Kur'an'daki bilginin yanlış olduğunu iddia etmektedirler. Gerek tarihi gerçekler, gerekse bilimsel bulguları bu iddiayı çürütmektedir. İddianın aksine Hâmân ismi "Die Ägyptischen Personennamen" adlı Mısır isimleri sözlüğünde hiyeroglif transliterasyon listesinden Hâmân'ın, taş ocakları işçilerinin şefi olduğu ispatlanmıştır.²⁹⁵

Hārūn: Kur'an-ı Kerim'de 20 defa zikredilmiş olan bu lafız, Musa peygamberin kardeşi ve halefidir. Harun ismi kesin olan hangi dilde olduğu bilinmemesine rağmen, baskın olan görüşe göre Kiptice asıllı olup, manası tanrının hediyesi demektir.

²⁹² - el-Cevâlikî, el-Mu'arrab, s.563; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.68; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.46.

²⁹³ - J. Dammen McAuliffe, Encyclopaedia of the Qur'ân, Brill, Leiden-Boston 2003, c.3 s.50; el-Muhibbî, Kasdu's-Sebil, c.1 s.232; Bilasî, El-Mu'arrab fi'l-Kur'an, s.178; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.49; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.74.

²⁹⁴ - Rafael Nahle, Garaibü'l-Luga, s.198; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.40; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.225; el-Muhibbî, Kasdu's-Sebil, c.2 s.333; el-Cevâlikî, el-Mu'arrab, s.478.

²⁹⁵ - Hermann Ranke, Die Ägyptischen Personennamen, Verzeichnis der Namen, Verlag Von J. J. Augustin, Glückstadt 1935-1952; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.284; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.42; el-Muhibbî, Kasdu's-Sebil, c.2 s.308; el-Cevâlikî, el-Mu'arrab, s.637.

İbranicede “Ahārōn, Aaron, Eharon, Aron “gibi lehçeleri bulunmaktadır. İbraniceden Arapçaya geçmiştir.²⁹⁶

Hārūt ve Mārūt: Kur’ân-ı Kerîm’de birer defa zikredilmiş olan bu lafızlarda kıraate bağlı olarak ihtilaf sözkonusudur. Mezkûr ayetteki “melekeyn” lafzı esre olarak “melikeyn” okunduğu takdirde, Harût ve Marût Babil’de yaşamış iki kralın ismi olmaktadır. Yine başka bir görüşe göre ise; bu iki isim aslında iki insanın ismidir. Üçüncü görüşe göre Hārūt ve Mārūt ismi ilk defa Zerdüştlüğün dini metinlerinden birisi olan Avesta’daki Haurvatât ve Ameretât’tır. Avesta’da dişi varlık olan Haurvatât suyun, Ameretât ise bitkilerin koruyucusudur. Bu iki isim öncelikle Farsçaya ve daha sonra ise Arapçaya girmiştir. Her ne kadar “He-re-te” yırtmak, parçalamak ve “Me-re-te” kurak, ot yetişmeyen yer anlamında arapça kökenli kelimeler olduğu iddia edilsede, köken olarak Süryanice “Marūthā” otorite ve efendilik, “Hertā” ise hasım anlamında Arapçaya girmiştir.²⁹⁷

Ḥavārî: Kur’ân-ı Kerîm’de 5 defa zikredilmiş olan bu lafız; Arapça’da Rasul ve gönderilmiş elçi anlamında kullanılan bu kelime Nabatça “hewārî” kökünde olup, Yıkayıcı, yıkayan anlamına gelmektedir. Habeşçe aynı kökten gelen “awārayā” veya kelimesi ise, beyazlatıcı, yıkayıcı demektir. Alman Filolog Bergsträsser bu kelimenin Habeşçe asıllı “hawwāreyā” kelimesinden türeyip, manasının Arapçada kullanılan rasul, elçi ile aynı anlamda olduğunu söylemektedir.²⁹⁸

Hūd: Kur’ân-ı Kerîm’de 7 defa zikredilmiş olan bu lafız, mana itibariyle arapça kökenli tövbe eden manasına gelen “hāid” kelimesinin çoğulu olduğu ifade edilmiştir. Fakat Medine Yahudileri tarafından “Yahūd” ismi genelde “ya” harfi hafif edilerek söylenirdi. Bu durumda “Hūd” isminin İbranice kökenli olma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Veya Araplar “y” harfini hafif ederek bu kelimeyi Arapçaya sokmuş olma ihtimalide mevcuttur.²⁹⁹

Hūrî: Kur’ân-ı Kerîm’de 4 defa zikredilmiş olan Huri lafzı, Süryanice “ḥwar/ḥewāra” beyazlamak, beyaz olmak, beyaz üzüm, demektir. İbranicede “h-w-r, hiwer” beyaz ve soluk anlamına gelmektedir. C. Luxenberg’e göre doğu kültüründeki cennet tasvirlerinde sürekli meyve çeşitleri ve figürlerinden bahsedilir. Ona göre Huri kelimesi Süryanice asıllı olup manası kristal gibi şeffaf ve beyaz üzüm demektir. Başka bir ifade ile Müfessirler “Huri” kelimesini yanlış anlamlandırılmıştır. Çünkü bahis konusu olan mevzu kadın değil meyve çeşitleridir.³⁰⁰

İbrāhîm: Kur’an-ı Kerîm’de 69 defa zikredilmiş olan bu lafız, İbranice kökenli olduğu ifade edilmiştir. Bu kelimenin aslının “Ebn Rahîmun” olup “İbrāham, İbrahūm, İbraham, İbrahum, Ebrehem, İbruhum” gibi değişik varyantlara sahiptir, baba, yüksek ve yüce anlamına gelmekte olan bu kelime köken itibariyle İbranice değil Aramiceye çok daha yakındır. Süryanice “Abram-Abraham”, İbranice “Avrām”, semitik dillerin ortak özelliği olan künye “Abū Ruhm/Rahm/Ram” bu kelimedede kendisini göstermektedir. Bir diğer görüşe göre ise İbrahim kelimesi Süryanice asıllıdır. Bu

²⁹⁶ - Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.322; el-Cevâlîkî, el-Mu’arrab, s.629; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.43; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.284.

²⁹⁷ - Josef Horovitz, Koranische Untersuchungen, De Gruyter, Berlin 1926, c.4 s.146-148; el-Cevâlîkî, el-Mu’arrab, s.629; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.321; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.283.

²⁹⁸ - G. Bergstrasser, Tatavvuru’n-nahvi Li’l-Lugati’l-Arabiyye, Mektebetü’l-Hanci, Kahire 1994, s.217; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.200. A. Jeffery, The Foreign Vocabulary, s.115-116.

²⁹⁹ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.35; el-Cevâlîkî, el-Mu’arrab, s.638.

³⁰⁰ -Christoph Luxenberg: Die syro-aramäische Lesart des Koran, ein Beitrag zur Entschlüsselung der Koransprache. Das Arabische Buch, Verlag Hans Schiler Berlin 2004, s.247.

dilde “ib” baba “rahm-ruhm” ise merhametli demek olup, manası merhametli baba demektir.³⁰¹

İdrīs: Kur’an-ı Kerim’de 2 defa zikredilmiş olan bu lafız, Süryanicede “Ahnūh-Ĥānūh-Uhnūh” şeklinde ifade edilmekte olup, manası suda ıslatılmış, yumuşatılmış ve uzman manalarına gelmektedir. Bazıları okumak manasına gelen “d-r-s” kökünden türetildiğini söylemekle birlikte, bu görüş kabul görmemiştir.³⁰²

İlyās: Kur’an-ı Kerim’de 2 defa zikredilmiş olan bu lafız, Harun Peygamber’in torunlarından birisi olup, Balebekkeye gönderilmiş bir peygamber ismidir. İbranicede “Elijahu” Tanrım Yahova’dır manasında ifade edilip İncil’de Elias ismiyle zikredilmiştir. İlyas ismi “el-Elsu” kökünden türemiş olup, “fi’āl” vezninde Arapça bir kökenli bir kelime olduğu belirtilmiş ve manası sahtekârlık, kandırmak, akli karışık şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca “if’āl” vezninde olduğunda “elyese raculun” cesur, kaçmayan, korkusuz anlamına gelmektedir.³⁰³

İmrān: Kur’an-ı Kerim’de 2 defa zikredilmiş olan bu lafız Hz. Meryem’in babasının adıdır. İncil’de “Amram” şeklinde ifade edilen bu lafız, Hem Hz. Meryem’in, hemde Musa ve Harun Peygamberlerin babaları olarak zikredilmiş olup, Kur’an’daki kullanım olarak “Joachim-Yoyakim” ismi ile örtüşmektedir.³⁰⁴

’İsā/Mesih: Kur’an-ı Kerim’de 25 defa zikredilmiş olan bu lafız, Mesih kelimesi iel birlikte kullanılmaktadır. Eski Süryanice’ “İšō’-’İsū” simdiki Süryanicede “’İšē-’İsē “ İbranicede “’Ēsaw” şeklinde kullanımları mevcuttur. Bazı dilbilimciler İsa isminin Arapça kökenli “āyes” türemiş olup manasının beyaz tenli kişi olduğunu söylerken, bazıları da Arapça “a-v-s” kökünden türeyip manasının siyaset olduğunu söylemektedirler. İttifak edilen görüşe göre bu kelimenin aslı Süryanice olup, mübarek manasına gelmektedir. Bu kelime ile birlikte kullanılan Mesih sıfatı ise Kur’an-ı Kerim’de 11 defa zikredilmiş olup, manası zetin yağı ile yağlanmış demektir. Ayrıca kurtarıcı manasına da gelmektedir.³⁰⁵

İshāk: Kur’an-ı Kerim’de 17 defa zikredilmiş olan bu lafız, İbranicede “gülen-gülümseyen” anlamına gelmektedir. Bunun sebebi ise İbrahim Peygamber’e uzun bir aradan sonra evlat ihsan edilmesinden dolayı gülümsemesidir. “İshak” kelimesinin Arapça “s-h-k” kökünden türemiş olup uzaklaşma manasında kullanıldığı söylenmiştir. İbranice “Yiṣhāk/Yiṣhōk”, Latince “İsaac” Yunancada “İsaak” şeklinde telaffuz edileb bu kelime, asıl olarak Süryanice bir kelimedir.³⁰⁶

İsmā’īl: Kur’an-ı Kerim’de 12 defa zikredilmiş olan bu kelime, köken olarak İbranice olup “Allahı dinleyen” demektir. Arapçada “Eṣmū’īl” ve “İsmā’īn” şeklinde de okunur. Himyer lehçesinde bu kelimeye yakın olan “İsme’īl” lafzına bakılarak, bu

³⁰¹ - el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebîl, c.1 s.146; el-Cevâlikî, el-Mu’arrab, s.102-104; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.147; P. Weimar: Abraham, in: Neues Bibellexikon, Zürich 1991, c.1 s.18-19; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.21; C. Luxenberg, Die syro-aramäische Lesart des Koran, s.52, 90; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.45.

³⁰² - A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.51; el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebîl, c.1 s.161; el-Cevâlikî, el-Mu’arrab, s.102; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.32-33.

³⁰³ - el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebîl, c.1 s.121; el-Cevâlikî, el-Mu’arrab, s.102; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.67.

³⁰⁴ - Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (BBKL). Band 3, Herzberg 1992, Sp. 117-119; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.217.

³⁰⁵ - Rafael Nahle, Garaibü’l-Luga, s.206; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.218; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.62; C. Luxenberg, Die syro-aramäische Lesart des Koran, s.41-43; el-Cevâlikî, el-Mu’arrab, s.452; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.262.

³⁰⁶ - Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.160; el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebîl, c.1 s.123; el-Cevâlikî, el-Mu’arrab, s.106; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.60; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.24.

kelimenin arapça kökenli olabileceği iddia edilmiş veya “İsmail” kelimesinin Arapça asıllı bir kelime olup “se-mi-‘a” kökünden müştak olduğu ifade edilmiştir. İbranice “İşmael/Yişma‘el /Yişmā‘ēl / Yişma‘el” Yunancada “İsmaēl” ve Latince de ise “İsmael” şeklinde okunmaktadır.³⁰⁷

İsrā‘īl: Kur’ân-ı Kerîm’de 43 defa zikredilmiş olan bu lafız, “el-Sreitet” tanrı savaşçısı, mücahid anlamına gelir.“İl” kelimesi İbranice asıllı olmayıp, Süryanicede “Tanrı-Allah” demektir. Aynı zamanda Yakup Peygamberin lakabı olan bu lafız, “Yisrāel” ve “İsrāin” şeklindedey ifade edilmektedir.³⁰⁸

Kārūn: Kur’ân-ı Kerîm’de 4 defa zikredilmiş olan bu lafız, İbranice asıllı olup, bu dilde “Korah or Kōrach / Kōrah” şeklinde İncil’de de zikredilmektedir. Kelime olarak “kel kafa” anlamına gelmekle birlikte, buz, dolu ve don manaları da vardır.³⁰⁹

Lāt: Kur’ân-ı Kerîm’de 1 defa zikredilmiş olan bu lafız, İslam öncesi dönem Araplar tarafından bereket Tanrıçası olarak tapılan üç büyük puttan birisidir. Mezkûr put Sakif kabilesine ait olup Taif’te bulunmaktaydı. Yunan mitolojisindeki gökbilim ve astrolojinin ilham perilerinden birisi olarak inanılan Urania ile arasında etkileşim söz konusudur. “İlāt” und “Lāt” “Alilat” şeklinde de ifade edilmektedir.³¹⁰

Luqmān: Kur’ân-ı Kerîm’de 2 defa zikredilmiş olan bu lafız, ortadoğuda birçok kıssada ismi geçmekte olup, “Hakîm-Hekîm” sıfatıyla meşhur olmuş bir şahsiyettir. İsmnin Lokmān b. Bā‘ūr olup, Eyyub Peygamberin kız kardeşinin oğlu ve Davut Peygamber zamanında yaşadığı belirtilmiştir. Arapça “l-k-m” fiilinden türediği ifade edilmiştir.³¹¹

Lūt: Kur’ân-ı Kerîm’de 27 defa zikredilmiş olan bu lafız, Bükünkü İsrail ile Ürdün sınırı arasındaki topraklarda yaşayan bir kavim olan Sodom ve Gomore kentine gönderilmiş bir peygamberin ismidir. İbranice asıllı “Lot-Lōt” kelimesinde Arapçaya girmiş olup, kılıf, örtü, kabuk anlamlarına gelir. Arapçada “lāta” çamurlamak, çamurla sıvamak demek olup, gönderildiği kavim taşlaştığından dolayı böyle bir isim verilmiş olması muhtemeldir.³¹²

Mecūs: Kur’ân-ı Kerîm’de 1 defa zikredilmiş olan Mecus lafzı, Güneş, Ay ve ateşe tapan kavimlere verilen isimdir. Farsça kökenli “magu” kelimesinden türemiş olup manası, “ateşe tapan demektir. Mecus isminin bu dini ilk olarak benimseyip insanları da ona çağırın küçük kulaklı bir şahıs ismi olduğu da ifade edilmiştir. Kelimenin kökeni Pehlevice olup “Magōšiyā-Meckūš-Magūš-Mogh” şeklinde kullanımları bulunmaktadır.³¹³

³⁰⁷ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.22; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.63; el-Cevâlîkî, el-Mu‘arrab, s.95; el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebil, c.1 s.122,191; Bilasî, El- Mu‘arrab fi’l-Kur’an, s.162.

³⁰⁸ - Rafael Nahle, Garaibü’l-Luga, s.211; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.28; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.60; el-Cevâlîkî, el-Mu‘arrab, s.106; Bilasî, El- Mu‘arrab fi’l-Kur’an, s.160; el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebil, c.1 s.178.

³⁰⁹ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.42; Jane Dammen McAuliffe, Encyclopaedia of the Qur’an, Brill, Leiden – Boston 2003, c.3 s.104.

³¹⁰ - J. Wellhausen: Reste arabischen Heidentums, s.29-34; Jane Dammen McAuliffe, Encyclopaedia of the Qur’an, Brill, Leiden – Boston 2003, c.3 s.104; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.42; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.231; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.252.

³¹¹ - el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebil, c.2 s.424.

³¹² - A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.254.

³¹³ - Zaehner, Robert Charles, The Dawn and Twilight of Zoroastrianism, MacMillan, New York 1961. s.163; Bilasî, El- Mu‘arrab fi’l-Kur’an, s.296; G. Bergstrasser, Tatavvuru’n-nahv, s.214; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.259.

Menāt: Kur'ân-ı Kerîm'de 1 defa zikredilmiş olan bu lafız, İslam öncesi Arapların üç büyük putundan birisinin adıdır. Sakif, Evs ve Hazrec, Hüzeyl ve Hüzââ kabilelerine ait olup, “kesti” anlamına gelen “mena” fiilinden türemiştir. Bu put için kurbanlar adanıp kesildiği için bu ismi almıştır. Kudayd şehrine ait özel bir put olduğu da ifade edilmiştir.³¹⁴

Meryem: Kur'ân-ı Kerîm'de 34 defa zikredilmiş olan Meryem lafzı Aramice-İbranice asıllı bir kelime olup, “Miriam-Marjam-Maria-Mirjam” gibi varyantlara sahiptir. Kıptice “m-r-y” kökünde türeyip, sevilen, sevgili anlamına geldiği belirtilmiştir.³¹⁵

Mikâ'îl: Kur'ân-ı Kerîm'de 1 defa zikredilmiş olan Mikail lafzı, İslam inancında dört büyük melekten birisi olup, “Mikâl-Mikâil-Mikail” şeklinde yaygın olarak okunmaktadır. Mikail kelimesi 3 kelimededen oluşmaktadır: “mî-kim”, “kē/ā, gibi” teşbih edatı/, “eyl/Īl” Allah; kim Allah'a benzer ki/ kim Allah gibi olabilir ki?³¹⁶

Mūsā: Kur'ân-ı Kerîm'de 136 defa zikredilmiş olan bu lafız, İbranice “çekmek, çıkarmak, sökmek” anlamına gelir. Ayrıca Mısır dilinde “Mes-Mess” oğul, çocuk manasına gelmektedir. Mısırcada “Thut-Mosis, Ra-Mosis/Ramses” gibi kelimeler bulunduğu göz önüne alındığında “Musa” kelimesinin İbranice değil de mısırcaya olması daha kuvvetli ihtimaldir. Bölge ve dillerle göre “Moşeh-Mō(y)sēs-Moses-Moşeh-Mōşeh-Mōusēs” şeklinde varyantları mevcuttur. Musa kelimesinin ibranice su anlamındaki “mū” ve ağaç anlamındaki “şā” kelimelerinin birleşiminden oluştuğu belirtilmiştir. Çünkü Musa tahta bir tabutla Firavun sarayına ulaşmıştır.³¹⁷

Nesr: Kur'ân-ı Kerîm'de 1 defa zikredilmiş olan bu lafız, Nuh kavminin tapmış olduğu akbaba şeklindeki putun ismidir. Daha sonra bu put Himyer veya Belha bölgesinde Sebe veya Beni Küllā kabilesi tarafından tapılmaya başlanmış, bu şekilde arap yarımadasına girmiştir. Aslında “Nesr” kelimesi “en-Nesru't-tāir” ve “en-Nesru'l-vāki” şeklinde iki ayrı yıldıza verilen isim olup, dişilik ve annelik timsali olan iki puttur.³¹⁸

Nūh: Kur'ân-ı Kerîm'de 43 defa zikredilmiş olan bu lafız, İdris Peygamber'den sonra gönderilen ve insanlığın ikinci atası olarak kabul edilen Peygamber'in ismidir. Asıl adının “Abdüşşekur” veya “Abdülgafor” olduğu, çok inlediği ve ağladığı için kendisine Nuh lakabının verildiği söylenmiştir. Arapça “n-v-h” kökünden türemiş olup, çok ağlayan manasına geldiği söylenmekle birlikte, “sakin” manasında Süryanice kökenli olduğuda ifade edilmiştir. Kabul edilen görüşe göre aslı İbranice olup, sakın ve teselli eden manasına gelmektedir.³¹⁹

Şâlih: Kur'ân-ı Kerîm'de 11 defa zikredilmiş olan bu lafız Sâlih lafzı, Semud kavmine gönderilmiş ittifakla Arapça kökene sahip bir Peygamber ismidir.³²⁰

³¹⁴ - Julius Wellhausen: Reste arabischen Heidentums, Georg Reimer Verlag, Berlin 1897, s.25-29.

³¹⁵ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.61; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.262; el-Cevâlikî, el-Mu'arrab, s.576; Bilasî, El- Mu'arrab fi'l-Kur'an, s.300.

³¹⁶ - el-Cevâlikî, el-Mu'arrab, s.600; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.18; Bilasî, El- Mu'arrab fi'l-Kur'an, s.314.

³¹⁷ - A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.274; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.30; el-Cevâlikî, el-Mu'arrab, s.567; Jane Dammen McAuliffe, Encyclopaedia of the Qur'an, Brill, Leiden – Boston 2003, c.3 s.419.

³¹⁸ - Hasan Zaza, es-Samiyyun ve Lugatuhum, s.118; J. Wellhausen: Reste arabischen Heidentums, s.23.

³¹⁹ - el-Cevâlikî, el-Mu'arrab, s.603. Bilasî, El- Mu'arrab fi'l-Kur'an, s.317. S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.19; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.282.

³²⁰ - el-Cevâlikî, el-Mu'arrab, s.100.

Sāmīrī: Kur’ân-ı Kerîm’de 3 defa zikredilmiş olan bu lafız, Musa Peygamber Tur Dağı’na çıktığında İsrailoğullarının tekrar buzağıya tapmaya başlamasına neden olan Kıpti veya Samire kabilesine mensub şahsın ismidir.

Suvā’: Nuh kavminin taptığı putlardan birinin ismi olup, arap yarım adasında ilk olarak Medine limanı yakınlarındaki Ruhât bölgesinde görülmüş olup Hüzeyl kabilesi tarafından tapılmaya başlanmıştır. Kelime olarak semitik ortak kök olan “şeyye’a” kelimesinden türemiş olup manası, kollayıp gözeten, himaye eden manasına gelir. “Yesū’- Yūşa’- İş’iyā” bunların hepsi aynı manaya gelmektedir. Fransız dilbilimci René Dussaud Suriye ve Kuzey necid bölgelerinde bulmuş olduğu tabletlerde, “Şey’u’l- kavm” şeklinde yazılı ilah isimleri bulmuş ve bundan yola çıkarak; Yemen lisanındaki (Suva’) ve Suriye çevresinde “şuya’ ” köken olarak aynı olan “ilşah” ismi olabileceği ihtimalini zikretmiştir.³²¹

Süleymân: Kur’ân-ı Kerîm’de 17 defa zikredilmiş olan Süleymân lafzı, İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerinden olup Davud Peygamberin oğludur. Köken olarak Arapça kökenli Selman kelimesinin ismi tasgiri veya Arapçadaki selamet kökünden türediğini söylense de, İbranicede “Şlomo- Şelomo- Şelomoh” Avrupa dillerinde “Salomone-Solomon, Salomon- Salomo” şeklinde ifade edilmektedirler. Şlomo kelimesi, barış yapan demek olup, Arapçadaki selim, selamet ve islam sözcükleriyle kökdeştir.³²²

Şeytân: Kur’ân-ı Kerîm’de 88 defa zikredilmiş olan Şeytân lafzının, Arapça kökenli olup, uzaklaşmak manasına gelen “şa-ta-na” veya helak olmak manasında”şāta” türediği belirtilmiştir. Aramice “Şatana”, İbranice şikâyet edilen, düşman anlamında “Satan-Şātân”, Süryanice “stā” sapmak, yoldan çıkmak manasına gelmekte olup, “Sātānā-Sātān” şeklinde, iğrenç olan, iğrençlik yakışan anlamlarına gelmektedir. Konuyu toparlamak gerekirse; Şeytan kelimesi Süryanice asıllı olup, buradan Habeşçeye “Şaytān” şeklinde girip, buradan Arapçaya girmiştir. Ayrıca Araplarda Cinlerin bir çeşidi olan görülen Şeytan ismi cins bir isim olmakla birlikte daha sonraki yıllarda yerini “İblīs” şeklinde özel bir isimle değişime uğramıştır.³²³

Şu’ayb: Kur’ân-ı Kerîm’de 11 defa zikredilmekte olan Şuayb lafzı bazı dilbilimcilere göre Arapça kökenli “şa’b” kelimesinin ism-i tasgiri olup, bir dağa verilen isimdir. Bazılarına göre ise mezkûr kelime “şi’b” kelimesinin ismi tasgiri olup dağ geçidi anlamına gelmektedir. Diğer bir görüşe göre ismi Yetrub b. Safyûn’dur. İncil’de “Yitro-Jethro” şeklinde geçen bu kelime; doğru yolu gösteren, imam ve mükemmel insan anlamlarına gelmektedir.³²⁴

Tālūt: Kur’ân-ı Kerîm’de 2 defa zikredilmiş olan Talût Filistin Kralı olup, “Şaul-Şā’ul” kökenli İbranice asıllı bir isimdir. Asıl ismi Şaul ben Kiş olan bu kişi İncilde “Saul” şeklinde zikredilmiş olup manası dua eden kişi demektir. Arapça “tā-le” kökünden türeyip, uzun olan, uzun boylu manasına geldiğinde söylenmiştir.³²⁵

³²¹ - Hasan Zaza, es-Samiyyun ve Lugatuhum, s.117; J. Wellhausen, Reste arabischen Heidentums, s.18.

³²² - Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.235; el-Cevâlîkî, el-Mu’arrab, s.381.

³²³ - G. Bergsträsser, Tatavvuru’n-nahv, s.226; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.243; Rafael Nahle, Garaibü’l-Luga, s.212; C. Luxenberg, Die syro-aramäische Lesart des Koran, s.101-102; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.187.

³²⁴ - el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebil, c.2 s.200; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.39; el-Cevâlîkî, el-Mu’arrab, s.100.

³²⁵ - Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.257; el-Cevâlîkî, el-Mu’arrab, s.447; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.44; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.204.

‘Uzza: İslam önceki dönemde Gatafan, Kureyş ve Kinane’ye ait olan putun ismi olup, Allah’ın “‘Azīz” isminden türemiş, “e‘az” kelimesinin müennes ismi tafdil sigasında kullanılmaktadır. Kos adasında bulunan Nabat ve Yunan yazıtlarında Yunan Tanrıçası Afrodite benzetildiği tespit edilmiştir. İlk olarak Nahle bölgesindeki Hurat vadisi yakınlarındaki Sukam isimli yerleşkede bulunmuştur.³²⁶

‘Uzeyr: Kur’ân-ı Kerîm’de 1 defa zikredilmiş olan Üzeyir isminin Arapça asıllı olup, “a-ze-re” fiilinden ism-i tasgir sigasında kullanıldığı ifade edilmiştir. Keldani Kralı II. Nebukadnezar (Buhtunnasır) zamanında (m.ö 630-561) yaşadığı bildirilmiştir. İncil’de “Ezra-Esra” Tevrat’ta “‘Āzūrā” isimli bir din adamı olarak belirtilmiş, fakat peygamberliği hususunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.³²⁷

Vedd: Kur’ân-ı Kerîm’de 1 defa zikredilmiş olan bu lafız, hem Nuh kavmi hemde Cahiliye Araplarına tapınılan erkek suretinde bir put ismidir. Vadi’l- Kurâ ve Dummetu’l Cendel’e ait olan bu puta, hem Beni Kilâb hemde Sâbiîler tarafından tapılmaktadır. Anlam olarak “Vadd-Vudd” sevgi, arkadaşça sevgi manasında kullanılmakta olup, bununla cinsellik manası (Eros) çıkarılmamaktadır.³²⁸

Yahūdî: Kur’ân-ı Kerîm’de 9 defa zikredilmiş olan “Yahūd/ī” lafzı, İsrailoğulları veya İbranilerden Mûsa Peygambere tabi olan topluluğuna bağlı topluluğa verilen isimdir. Bir başka tabirle Yahûza b. Ya‘kûb soyundan gelip, onun bağlılarına verilen ortak bir isimdir. İbranicede “Yehûdi/Yehûdim”, Latince “Djudio /Djudios” (Jude) şeklinde ifade edilmektedir.³²⁹

Yaḥyâ: Kur’ân-ı Kerîm’de 5 defa zikredilmiş olan Yahya lafzı, İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerinden olup, Zekeriya Peygamber’in oğludur. Yahya Peygamber Ansara-Nasara kentinde dünyaya gelmiş olup, Hristiyan kültüründe kuzeni İsa Peygamberi su ile vaftiz ettiğinden dolayı “Vaftizci Yuhanna” olarak isimlendirilmiştir. Arapça “Yūḥannā el-Ma‘madān” İbranice “Yoḥanan hammatbil”, Aramice “Yoḥanan” Latince “Ioannes Baptista” şeklinde ifade edilmektedir. Yahudi kültüründe ise kendisi Hz. Meryem’in yeğeni olmasına rağmen, onu Peygamber olarak kabul etmemişlerdir.³³⁰

Ya‘kûb: Kur’ân-ı Kerîm’de 16 defa zikredilmiş olan Yakup lafzı, İbranicede topuk tutan demektir. Bunun sebebi ise ikizi olan “Esau” nun topuğunu tutar halde doğmasıdır. İkinci bir mana ise ikinci doğan bebek olduğu için birincinin “halefi” manasına gelmektedir. Arapçada “Rebḥān” manasına gelen bu kelime, “zū-‘akīb” manasına geldiği için, bu kelimenin arapça kökenli bir kelime olduğu iddia edilmiştir. Muhtelif dillerde “Ya‘akov”, “Ya‘āqōb”, “Iakōb” şeklinde ifadeleri mevcuttur.³³¹

Ye‘ûḳ: Kur’ân-ı Kerîm’de 1 defa zikredilmiş olan bu lafız Nûh kavminden Araplara miras kalmış olup, Yemen/Arhab bölgesinde mevcut bulunan Hamdan ve Ğayelân kabilelerine ait at şeklindeki putunun ismidir. Başka bir görüşe göre “Ye‘ûḳ” isiminde salih bir insan olup, ölümünden sonra saygı ve hatırlama amaçlı olarak yapılan

³²⁶ - J. Wellhausen, Reste arabischen Heidentums, s.34-45.

³²⁷ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.51; el-Cevâlikî, el-Mu‘arrab, s.452; el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebil, c.2 s.291.

³²⁸ - J. Wellhausen, Reste arabischen Heidentums, s.17.

³²⁹ - Rafael Nahle, Garaibü’l-Luga, s.213; el-Cevâlikî, el-Mu‘arrab, s.650; Bilasî, El- Mu‘arrab fi’l-Kur’an, s.336; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.293.

³³⁰ - Martin Ebner: Jesus von Nazaret, Was wir von ihm wissen können, Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 2007, S. 73–85; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.290; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.64; el-Muhibbî, Kasdu’s-Sebil, c.2 s.303; el-Cevâlikî, el-Mu‘arrab, s.102.

³³¹ - Bilasî, El- Mu‘arrab fi’l-Kur’an, s.331; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.26; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.291; el-Cevâlikî, el-Mu‘arrab, s.645.

heykeline de zamanla tapılır olmuştur. Bazıları bu ismi “Ayyūk” ile karıştırıp, ikisinin aynı şey olduğunu söylemektedirler. Buna göre “Ayyūk” Süreyya yıldızının bir ismi olup, mezkûr putla hiçbir bağlantısı bulunmamaktadır.³³²

Yûnus: Kur’ân-ı Kerîm’de 4 defa zikredilmiş olan Yunus lafzı “ā-ne-se” fiilinden türemiş arapça kökenli bir kelime olduğunu söylemişlerdir. Yunus b. Matta isimli bu Peygamber bu günkü Musul topraklarında bulunan Ninova kentinden olup, bir rivayete göre Süryanidir. İbranice kökenli bir kelime olan “Yunus” güvercin manasına gelmektedir. İncil’deki ismi “Jonas” olan bu kişi İbranicede “Jōnāh” , Yunanca ise “Jona” ve “Jonas” şeklinde ifade edilmektedir.³³³

Yûsuf: Kur’ân-ı Kerîm’de 27 defa zikredilmiş olan “Yusuf” lafzı İsrailoğullarına gönderilmiş bir Peygaöber olup, Yakup Peygamberin oğludur. Yusuf kelimesi, “Yûsuf,-Yusef -Yusif“ olarak okunmaktadır. Bazıları Arapça bir kelime olup “el-esef”ten türediğini söylese de, kökeni İbranice bir kelime olup, toplamak, devşirmek ve çoğaltmak manasına gelmektedir. Aynı zamanda falcı ve kâhin anlamları da çıkarılmaktadır.³³⁴

Zebāniye: Bu lafız Süryanice “Zabnā-Zabnāyā” kökeninden Arapçaya geçmiş olup, manası olup geçici, fani, sonsuz olmayan demektir.³³⁵

Zekerıyyā: Kur’ân-ı Kerîm’de 7 defa zikredilmiş olan bu lafız İbranice kökenli “Zecharjahu” kökeninden türemiştir. Manası Allahı hatırlayan anlamında, “zakar-hatırlamak” ve “Jahve- Allah” kelimelerinden müteşekkildir.³³⁶

Zü’l -Karneyn: Kur’an-ı Kerim’de 6 defa zikredilmiş olan bu lafız, iki boynuzlu manasında “zu- el-karn” iki kelimeden müteşekkildir. Bununla kast edilen mana müfessirler arasında ihtilaf konusu olup, kafasında iki boynuzlu miğferi bulunan kişi veya Büyük İskender olması muhtemeldir. Kur’ân’da onun hakkında doğu ve batının sahibi ifadesi geçmekte olduğu için, kudretli bir hükümdar olduğu açıktır.³³⁷

Zü’l -Kifl: Kur’an-ı Kerim’de 2 defa zikredilmiş olan bu lafız “zü- sahip” ve “kifl-pay, denk” manasına gelmektedir. Sudan Arapçasına ait bir kelime olan “kifl” çift, ikiz manasına geldiği gibi, katlanmış kumaşa aynı şekilde bu isim verilmiştir. İncil’deki İbranice ismi “Ezekiel” olup, vaiz ve nasihatçı olarak geçmektedir.³³⁸

KAYNAKÇA

1. Arthur Jeffery, The foreign vocabulary of the Qur'an, Baroda 1938.
2. Eduard Yechezkel Kutscher, A History of the Hebrew Language, The Magnes Press, The Hebrew University, Jerusalem 1984.
3. Christoph Luxenberg, Die syro-aramäische Lesart des Koran: Ein Beitrag zur Entschlüsselung der Koransprache, Das Arabische Buch, Berlin 2000.
4. Ebu Mansur el-Cevâlikî, el-Mu’arrab min Kelamil’l-A’cemi ‘ala Hurufi’l-Mu’cem, Daru’l- Kalem, Dimeşk 1990.

³³² - Hasan Zaza, es-Samiyyun ve Lugatuhum, s.117-118; J. Wellhausen, Reste arabischen Heidentums, s.22.

³³³ - el-Muhıbbî, Kasdu’s-Sebîl, c.2 s.440; el-Cevâlikî, el-Mu’arrab, s.644; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.333; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.48; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.295.

³³⁴ - S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.27; A. Jeffery, The foreign vocabulary, s.295; el-Cevâlikî, el-Mu’arrab, s.644; Bilasî, El- Mu’arrab fi’l-Kur’an, s.338.

³³⁵ - C. Luxenberg, Die syro-aramäische Lesart des Koran, s.319.

³³⁶ - el-Muhıbbî, Kasdu’s-Sebîl, c.2 s.91; S. Sycz, Ursprung und Wiedergabe, s.63.

³³⁷ - William Montgomery Watt: al-İskandar, in: Encyclopaedia of Islam, 2nd ed., Vol. IV, 1997, p. 127

³³⁸ - J. Horovitz, Koranische Untersuchungen, 113

5. Fazlullah el-Muhibbî, Kasdu's-Sebîl fimâ fi'l-Lugati'l-Arabiyyeti mine'd-Dahîl, Mektebetü't-Tevbe, Riyad 1994.
6. Friedrich Wilhelm Bautz, Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (BBKL), Herzberg 1992.
7. Gotthelf Bergsträsser, Tatavvuru'n-nahvi Li'l-Lugati'l-Arabiyye, Mektebetü'l-Hanci, Kahire 1994.
8. Hasan Zaza, es-Samiyyun ve Lugatuhum, Dar el- Kalem, Dimeşk 1990.
9. Hazim Ali Kemaleddin, Mu'cem Müfredat el-Müşterek es-Sâmî fi'Lugati'l-Arabiyye, Mektebetu'l-Âdâb, Kahire 2008.
10. Hermann Ranke, Die Ägyptischen Personennamen, Verzeichnis der Namen, Verlag Von J. J. Augustin, Glückstadt 1935-1952.
11. Jane Dammen McAuliffe, Encyclopaedia of the Qur'ân, Brill, Leiden – Boston 2003.
12. Josef Horovitz, Koranische Untersuchungen, Walter De Gruyter & Co. Berlin - Leipzig 1926.
13. Julius Wellhausen: Reste arabischen Heidentums, Georg Reimer Verlag, Berlin 1897.
14. Manfred Görg, (Ed.), Neues Bibel-Lexikon (NBL), Zürich 1991-2001.
15. Martin Ebner: Jesus von Nazaret, Was wir von ihm wissen können, Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 2007.
16. Muhammed Bilasî, El- Mu'arrab fi'l-Kur'ani'l Kerim, Darü'l Kütübi'l-Vataniyye, Bingazi 2001.
17. Mutlu Türkmen, Kur'an-ı Kerîm ve Kitab-ı Mukaddes'te 'brk', 'sbh' ve 'kds' köklerinin semantik incelemesi, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
18. P. Bearman, C.E. Bosworth, W.P. Heinrichs, Encyclopaedia of Islam, Brill 1997.
19. Rafael Nahle, Garaibü'l-Luga'l-Arabiyye, Dar el-Meşrik, Beyrut 1986.
20. Robert Charles Zaehner, The Dawn and Twilight of Zoroastrianism, MacMillan, New York 1961.
21. Samuel Sycz, Ursprung und Wiedergabe der biblischen Eigennamen im Koran, J. Kauffmann, Frankfurt 1903.
22. Selahattin Bulut, Ta'rib ve el-Cevaliki'nin el-Mu'arrab'ı, basılmamış Yüksek Lisans tezi, Konya 2007.